

СЕНЧЕНКО Н. М.,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального права
та правосуддя
(Навчально-науковий інститут права
і соціальних технологій
Чернігівського національного
технологічного університету)

ПРОРОЧЕНКО В. В.,

студент юридичного факультету
(Навчально-науковий інститут права
і соціальних технологій
Чернігівського національного
технологічного університету)

УДК 347.99

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736-2019-3-1-12>

ВИЩА РАДА ПРАВОСУДДЯ ЯК ОРГАН, ЩО ЗДІЙСНЮЄ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СУДІВ В УКРАЇНІ

Стаття присвячена вивченню особливостей Вищої ради правосуддя та її повноважень у сфері організаційного забезпечення діяльності судів в Україні. На основі аналізу чинного українського законодавства, міжнародних стандартів, а також сучасних наукових підходів у сфері організаційного забезпечення діяльності судів зроблено висновки про важливість Вищої ради правосуддя для реалізації функції формування суддівського корпусу.

Ключові слова: Вища рада правосуддя, суд, судова влада, організаційне забезпечення.

Статья посвящена изучению особенностей Высшего совета правосудия и его полномочий в сфере организационного обеспечения деятельности судов в Украине. На основе анализа действующего украинского законодательства, международных стандартов, а также современных научных подходов в сфере организационного обеспечения деятельности судов сделаны выводы о важности Высшего совета правосудия для реализации функции формирования судейского корпуса.

Ключевые слова: Высший совет правосудия, суд, судебная власть, организационное обеспечение.

The article is devoted to the study of the peculiarities of the High Council of Justice and its powers in the field of organizational support of the activity of courts in Ukraine. Based on the analysis of current Ukrainian legislation, international standards, as well as modern scientific approaches in the field of organizational support for the activity of courts, conclusions were made about the importance of the High Council of Justice for the implementation of the function of forming a judiciary corps.

Key words: High council of justice, court, judiciary, organizational support.

Вступ. Для розвитку демократичного суспільства надзвичайно важливо вдосконалити правильно організовану судову систему, спроможну забезпечити будь-якій особі доступ до безстороннього та неупередженого судочинства. Саме суди відіграють надзвичайно важливу роль у суспільстві та державі, оскільки вони покликані здійснювати правосуддя і бути важливим елементом системи стримувань і противаг між відповідними гілками влади.

Під час здійснення державного управління у сфері забезпечення діяльності органів правосуддя провідне місце належить саме організаційним формам, адже завдяки їм практично налагоджуються функціональні зв'язки між всіма елементами судової системи, динамічно й оперативно підтримується необхідний режим її життєздатності, визначаються шляхи і засоби забезпечення потреб суспільства.

Незалежність судової влади чітко закріплена в положеннях Конституції України. Слід зазначити, що незалежність судів не буде повною, якщо не включати в цей спектр питання про забезпечення діяльності судів. Без правильного підходу до забезпечення діяльності судів не може бути і мови про їхню ефективну роботу, а тим паче незалежність судової влади від інших гілок.

Крім того, 02 червня 2016 р. був прийнятий новий Закон України «Про судоустрій і статус суддів», який містить нові підходи до питання організаційного забезпечення діяльності судів. Вищезазначене зумовлює необхідність проведення додаткового дослідження зазначеного питання.

Вивченням різних аспектів організаційного забезпечення діяльності судів займалися такі вчені, як О.Д. Гуменний, К.Ф. Гуценко, Р.В. Ігонін, Р.І. Кирилюк, Ю.О. Косткіна, І.Є. Марочкін, Д.В. Приймаченко, Н.В. Сібільова, А.А. Стрижак, О.М. Тарасишина, Н.С. Юзікова та ін. Різні вчені робили акцент на одних особливостях організаційного забезпечення діяльності судів і залишали поза увагою інші.

Постановка завдання. Мета статті – визначити особливості Вищої ради правосуддя та її повноважень у сфері забезпечення діяльності судів в Україні.

Результати дослідження. Суттєвою особливістю організаційного впливу у сфері забезпечення правосуддя є те, що повноваження управляючого суб'єкта є значно обмеженими (звуженими) порівняно з іншими сферами виконавчо-розпорядчої діяльності. Це зумовлюється конституційним визнанням незалежного статусу суддів як носіїв судової влади (ст. 126 Конституції України). Владна розпорядча діяльність щодо сфери діяльності судів обмежується межами організаційного і матеріального забезпечення процесу відправлення правосуддя, розгляду конкретних кримінальних, цивільних, трудових, адміністративних та інших справ. Можливість застосування певних управлінських дій із боку уповноважених органів і посадових осіб зумовлюється потребами реалізації принципу поділу державної влади, дії механізму стримувань і противаг, недопущення зловживань з боку суддів, а також необхідністю утворення й організації функціонування судів [1, с. 10].

Виконання завдань, які охоплює функція організаційного забезпечення діяльності судів відповідно до вимог закону, у жодному разі не повинно здійснюватися зі шкодою принципу самостійності судів, незалежності та підлеглості тільки закону суддів і представників народу, котрі беруть участь у здійсненні правосуддя. Сутністю цієї функції є сприяння судам у належному здійсненні ними своїх повноважень, котрими вони наділені як органи судової влади, особливо повноважень у здійсненні правосуддя.

Д.В. Приймаченко та Р.В. Ігонін зазначають, що поняття «організаційне забезпечення» судів включає в себе різні заходи адміністративного, фінансового, інформаційного, матеріально-технічного характеру, спрямовані на створення повноцінних умов для діяльності органів судової влади. Хоча ця забезпечувальна діяльність має додатковий, допоміжний характер стосовно процесуальної діяльності суду, проте вона є обов'язковою і необхідною для його ефективного функціонування [2, с. 60]. З таким підходом важко не погодитися, оскільки без належних матеріально-побутових умов не може бути і мови про ефективне здійснення правосуддя, а отже, і про дотримання його принципів. Як наслідок – відсутність дієвого механізму захисту прав і свобод людини і громадянина.

Відповідно до положень ст. 147 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» в Україні діє єдина система забезпечення функціонування судової влади. В організаційному забезпеченні діяльності судів беруть участь Вища рада правосуддя (далі – ВРП), Вища кваліфікаційна комісія суддів України, Державна судова адміністрація України та Національна школа суддів України, інші органи державної влади й органи місцевого самоврядування [3].

Із прийняттям 02 червня 2016 р. Законів України «Про внесення змін до Конституції» [4] та «Про судоустрій і статус суддів» з'явилися нові суб'єкти судової влади – ВРП та Громадська рада доброчесності.

Статус, повноваження, засади організації та порядок діяльності ВРП визначені Законом України «Про Вищу раду правосуддя» від 21 грудня 2016 р. № 1798-VIII [5]. Відповідно до прикінцевих і перехідних положень цього Закону ВРП утворюється шляхом реорганізації Вищої ради юстиції (далі – ВРЮ). Члени ВРЮ, призначені або обрані до набрання чинності Законом України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)», набувають статусу члена ВРП та здійснюють повноваження членів ВРП протягом строку, на який вони були призначені чи обрані, але не довше, ніж до 30 квітня 2019 р. [5].

Реорганізація ВРЮ у ВРП була продиктована реформою судової системи та європейським прикладом, стандартів яких ми намагаємося досягти. Зокрема, створення такого органу передбачено Рекомендацією Ради Європи «Незалежність, дієвість та роль суддів» № (94) 12, принцип I, п. 2.с, котрої проголошує, що орган, уповноважений приймати рішення щодо обрання та кар'єри суддів, повинен бути незалежним від уряду й адміністративних органів. Для гарантії незалежності цього органу повинні бути запроваджені такі положення, як, наприклад, нагляд за тим, щоб його члени призначалися судовою владою і щоб орган самостійно приймав рішення про власні правила процедури [6].

У Принципі VI п. 3 зазначено, що коли необхідно застосовувати положення, передбачені у п. 1 та 2 цієї статті (коли судді не виконують своїх обов'язків ефективно та неупереджено або коли мають місце дисциплінарні порушення), мають бути вжиті всі необхідні заходи, за умови, що вони не впливають на незалежність правосуддя; судді, яких було призначено безстроково, не можуть бути відкликані без достатніх на те причин до досягнення ними пенсійного віку, такі причини повинні бути закріплені в чітко визначених законом положеннях і можуть мати застосування у країні, в якій суддя обирається на визначений строк; вони можуть стосуватися випадків, коли суддя не в змозі відправляти судочинство, або ж він здійснив кримінальний злочин чи серйозно порушив дисциплінарні правила. Держава повинна розглянути можливість створення відповідно до закону спеціального повноважного органу, котрий має накладати санкції та вживати дисциплінарних заходів, якщо таких заходів не вживає суд. Рішення такого органу повинні контролювати судові органи найвищої інстанції або ж він сам може бути таким органом найвищої інстанції [6].

Згідно з положеннями ст. 131 Конституції України ВРП наділена такими повноваженнями: вносить подання про призначення судді на посаду; ухвалює рішення стосовно порушення суддею чи прокурором вимог щодо несумісності; розглядає скарги на рішення відповідного органу про притягнення до дисциплінарної відповідальності судді чи прокурора; ухвалює рішення про звільнення судді з посади; надає згоду на затримання судді чи утримання його під вартою; ухвалює рішення про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя; вживає заходів щодо забезпечення незалежності суддів; ухвалює рішення про переведення судді з одного суду до іншого; здійснює інші повноваження, визначені цією Конституцією та законами України [7].

У свою чергу, ВРЮ відповідно до попередньої редакції ст. 131 Конституції та ст. 3 Закону України «Про Вищу раду юстиції» наділялася повноваженнями щодо: внесення подання про призначення суддів на посади або про звільнення їх із посад; прийняття рішення стосовно порушення судьями і прокурорами вимог щодо несумісності; здійснення дисциплінарного провадження стосовно суддів Верховного Суду України і суддів вищих спеціалізованих судів і розгляд скарг на рішення про притягнення до дисциплінарної відповідальності суддів апеляційних і місцевих судів, а також прокурорів [8; 9].

Отже, порівнюючи зміст ВРП і ВРЮ, варто відзначити, що конституційні повноваження цих важливих суб'єктів судової влади істотно змінилися, що породжує і нові функції. Надаючи згоду на затримання судді чи утримання його під вартою, ВРП здійснює процесуальну дозвільну функцію. Більше того, якщо повноваження ВРЮ раніше мали рекомендаційний і дорадчий характер, то під час ухвалення рішення про звільнення судді з посади ВРП фактично виконує повноцінну кадрову функцію.

Змінилася структура і порядок обрання членів ВРП. Так, ВРЮ складалася з двадцяти членів. Верховна Рада України, Президент України, з'їзд суддів України, з'їзд адвокатів України, з'їзд представників юридичних вищих навчальних закладів і наукових установ призначають до ВРЮ по три члени, а Всеукраїнська конференція працівників прокуратури – двох членів [8; 9].

Сьогодні ВРП складається з двадцяти одного члена, з яких десятьох обирає з'їзд суддів України з числа суддів чи суддів у відставці, двох призначає Президент України, двох обирає Верховна Рада України, двох обирає з'їзд адвокатів України, двох обирає Всеукраїнська конференція прокурорів, двох обирає з'їзд представників юридичних вищих навчальних закладів і наукових установ [5].

Тобто відмінними є не лише функції та повноваження, але й структура і порядок обрання цих органів.

Відповідна структура ВРП була продиктована європейськими вимогами. Так, у ст. 1.3 Європейської хартії про Закон «Про статус суддів» зазначено, що стосовно кожного рішення обрання, добору, призначення, просування по службі або припинення повноважень судді закон передбачає втручання уповноваженого органу, котрий не залежить від законодавчої та виконавчої гілок влади, мінімум половина членів якого є суддями, обраними у встановленому порядку іншими суддями, на основі принципів, що гарантують максимальне представництво судової гілки влади [10]. На нашу думку, такі вимоги є цілком логічними й обґрунтованими, оскільки їхня реалізація створює дієві гарантії незалежності судової влади і судової системи загалом на всіх етапах її функціонування та діяльності. Втручання органів законодавчої та виконавчої гілок влади у функціонування судової гілки влади є обставиною, що порушує принцип її незалежності.

У зв'язку з такою відмінністю в компетенції, структурі і порядку обрання членів ВРП та ВРЮ у науковців виникає питання з приводу правомірності покладення повноважень ВРЮ на ВРП і утворення її через реорганізацію ВРЮ. О.Д. Гуменний вважає, що функції та конституційні повноваження цих важливих суб'єктів судової влади істотно різняться. Крім того, членів ВРЮ обирали з одними повноваженнями, тож виникає питання: чи буде правомірним автоматичне надання їм ширших повноважень вже як членам ВРП? Другою важливою перешкодою для автоматичного надання повноважень ВРП для ВРЮ є те, що структура і порядок обрання ВРЮ суперечать міжнародним європейським демократичним принципам [11, с. 338–339].

Ю.О. Косткіна зазначає, що загалом новели положень Основного Закону оцінюються позитивно як науковцями, так і міжнародними експертами, проте деякі з них потребують подальшого наукового дослідження та вдосконалення в ході законотворчого процесу [12, с. 145]. Враховуючи намагання України стати Асоційованим членом ЄС, функціонування нових суб'єктів судової влади повинно відповідати вимогам як вітчизняного, так і міжнародного законодавства у сфері діяльності судової влади.

Висновки. Таким чином, із проведенням судової реформи в Україні з'явився новий суб'єкт судової влади – Вища рада правосуддя. ВРП є колегіальним, незалежним конституційним органом державної влади та суддівського врядування, який діє в Україні на постійній основі для забезпечення незалежності судової влади, її функціонування на засадах відповідальності, підзвітності перед суспільством, формування добросовісного та високопрофесійного корпусу суддів, додержання норм Конституції та законів України, а також професійної етики в діяльності суддів і прокурорів. Одними з нових важливих функцій ВРП є сприяння формуванню суддівського корпусу через громадський

контроль; перехід до повноважень судової влади повноцінної кадрової функції – звільнення суддів із посади; можливість надання згоди на затримання суддів чи утримання їх під вартою.

Список використаних джерел:

1. Стрижак А.А. Державне управління забезпеченням діяльності судів загальної юрисдикції : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2005. 27 с.
2. Приймаченко Д., Ігонін Р. Співвідношення понять «організаційне забезпечення судів», «організаційне управління в судах» та «судове управління». *Слово Національної школи суддів України*. 2013. № 1. С. 57–66.
3. Про судоустрій і статус суддів : Закон від 02 червня 2016 р. № 1402-VIII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1402-19> (дата звернення: 11.05.2019).
4. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя) : Закон від 02 червня 2016 р. № 1401-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1401-19> (дата звернення: 11.05.2019).
5. Про Вищу раду правосуддя : Закон України від 21 грудня 2016 р. № 1798-VIII (з подал. змінами та доп.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-19> (дата звернення: 11.05.2019).
6. Рекомендація № (94) 12 «Належність, дієвість та роль суддів», ухвалена Комітетом Міністрів Ради Європи 13 жовтня 1994 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_323 (дата звернення: 11.05.2019).
7. Конституція України : Закон від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 11.05.2019).
8. Конституція України від 28 червня 1996 р. (у редакції від 02 березня 2014 р.) URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 11.05.2019).
9. Про Вищу раду юстиції : Закон від 15 січня 1998 р. (Втрата чинності від 05 січня 2017 р., підстава 1798-19). URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/22/98-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 11.05.2019).
10. Європейська Хартія про закон «Про статус суддів» від 10 липня 1998 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_236 (дата звернення: 11.05.2019).
11. Гуменний О. Нові суб'єкти судової влади та їхні функції. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки*. 2016. № 855. С. 336–341.
12. Косткіна Ю.О. Взаємодія вищої ради правосуддя з органами державної влади, органами суддівського самоврядування та іншими суб'єктами права. *Вісник кримінального судочинства*. 2016. № 4. С. 139–146.

